

Hahmolaukut-tehtävä ja Rohkeustehtävä

Kaisa Loikkanen, Raholan koulu Tampere

Kirjoittamisen opettamista kehittämään: Hahmolaukut 2.–3.-luokkalaisille

Kaisa Loikkanen

(Kirjoittamistehtävä äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta käsittelevässä Hermolle-täydennyskoulutuksessa)

Kirjoittamisen opettamiseni kehittämiskohteita ja tavoitteita tässä tehtävässä

- Oppijan oma luova tuottaminen
 - Eroon tyhjän paperin kammosta
 - Tarpeeksi materiaalia ideoinnin tueksi, otsikko ja kynä eivät riitä
 - Keksimiseen ja kirjoittamiseen innostaminen
 - Pitkäjänteiseen työskentelyyn kannustaminen
- Yksilöllisen ja yhteisöllisen kirjoittamisprosessin kehittäminen
 - Strukturoitu yhteisöllinen ideointi
 - Ohjattu, vaiheittainen yksilöllinen kirjoittaminen
- Palaute- ja arviointikäytännöt
 - Oman tekstin arvioiminen annettujen tavoitteiden suunnassa
 - Vertaispalautteen antaminen ja vastaanottaminen

Työskentelyn jaksotus (3x2 oppituntia)

1. kerta: Hahmon luominen

- Laukkutyöskentely ryhmissä
- Oman hahmon suunnittelu ajatuskarttaan

2. kerta: Juonen rakentaminen, kirjoittaminen

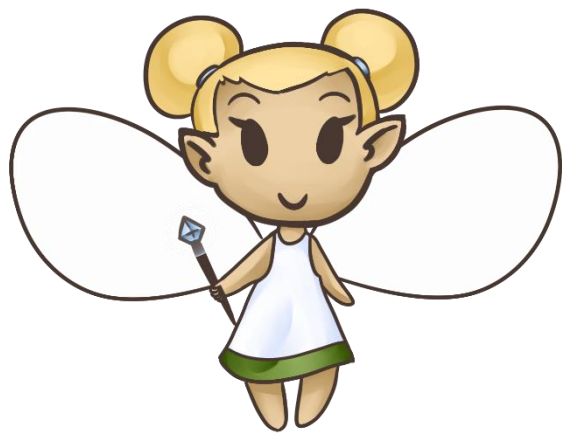
- Hahmon kuvaileminen ajatuskartan pohjalta
- Kirjoittaminen annetun kappalejaon mukaisesti

3. kerta: Tarinoista nauttiminen, palautteen antaminen

- Itsearviointilomakkeen täyttäminen
- Kaveripalautteen saaminen
- Vanhempien palautteen saaminen

Hahmon luominen

1. kerta: Hahmon luominen

- Keskustelimme erilaisista hahmoista ja henkilöistä tarinoissa otsikkodian (hahmon luominen) kuvien avulla. Puhuimme siitä, miten omaan tarinaan valikoituu usein samantyylinen päähenkilö. Kerroin, että tänään auttaisin oppilaita keksimään aivan uudenlaisen hahmon tarinaansa.
- Keskustelimme myös siitä, miten hahmoa voi kuvailla lukijalle niin, että hän pystyy muodostamaan siitä tarpeeksi tarkan kuvan. Ulkonäön kuvailun lisäksi tarvitaan tietoa hahmon mielenkiinnon kohteista ja haaveista tai tavoitteista.

Laukut

- Olin varustanut yhdeksän erilaista laukkua ja laittanut ne ympäri luokkaa ja eteistä. Jaoin oppilaat kolmen hengen ryhmiin ja annoin ohjeet laukkujen tutkimiseen.
- Pyysin miettimään vastaukset kuuteen kysymykseen laukun omistajasta. Kysymysdia oli näkyvissä työskentelyn ajan.
- Korostin yhteistyön ja kohteliaan keskustelun merkitystä. Kertasimme vielä hyvän ryhmäkeskustelun periaatteet: Katso silmiin. Kuuntele. Osallistu. Ilmaise eriävä mielipiteesi rakentavasti. (Jyrkiäinen & Koskinen-Sinisalo, s.50)
- Ryhmät tarkastelivat yhtä laukkua n. 5–10 minuuttia. Laukku pakattiin ja suljettiin ennen seuraavalle siirtymistä.

Työtavan valinnan taustaa

Yhtenä tavoitteenani oli kokeilla yhteisöllistä työskentelyä osana kirjoitusprosessia. Yhdessä toimiminen sopii erityisen hyvin ideointivaiheeseen, jossa ajatusten vaihtaminen rikastuttaa työskentelyä. Keskustelun kautta ideat jalostuvat ja jokainen saa oman äänensä kuuluviin. Halusin myös tuoda ideointivaiheeseen leikinomaisuutta ja herätellä sillä tavoin luovuutta. Tässä kohtaa ei haitannut, vaikka ideat olisivat olleet aika pöhköjäkin. Yhteisen ideointivaiheen kautta erilaiset henkilöhahmot tulivat oppilaille tutuiksi ja kiinnostus toisten tekstejä ja hahmoja kohtaan kasvoi. (Haanpää, 2015, s. 75–79) Kenenkään ei tarvinnut sanoa ”Mä en keksi mitään”, koska ryhmä kannatteli ideointia (Jyrkiäinen & Koskinen-Sinisalo, s.27).

Pidin myös hyvänä ratkaisuna sitä, että oman hahmon sai lopulta valita itse. Omassa tekstissään hahmoa saattoi kuljettaa haluamaansa suuntaan. Luovaan työhön muodostuu usein henkilökohtainen side, jolloin koko vastuun ja työskentelyn jakaminen toisten kanssa voi olla hankalaa (Haanpää, s. 76).

Valitse yksi
laukku ja tutki
sen sisältöä

Mieti, kenelle laukku voisi kuulua

- Miltä omistaja näyttää?
- Mikä hänen nimensä on?
- Millainen hän on luonteeltaan?
- Mistä hän pitää? Mistä ei?
- Mitä hän tekee työkseen tai harrastaa?
- Mistä hän haaveilee?

MONDO
MATKAOPAS

Pariisi

"Jos Pariisi olisi näyttelijä, se taipuisi
kaikenlaisiin rooleihin. Se olisi
kadulla vastaan tuleva korupuheen
liehittäjä, aatelisparheen itsekään
etsivä vesa, viranomaisa pillekelaaja
maahanmuuttaja ja pikakas ranskalainen,
jonka hurmaamiseen tarvitaan lukuisia
ravintolailallisia ja kukkapuksia."

ANNEU AIRAKKINEN

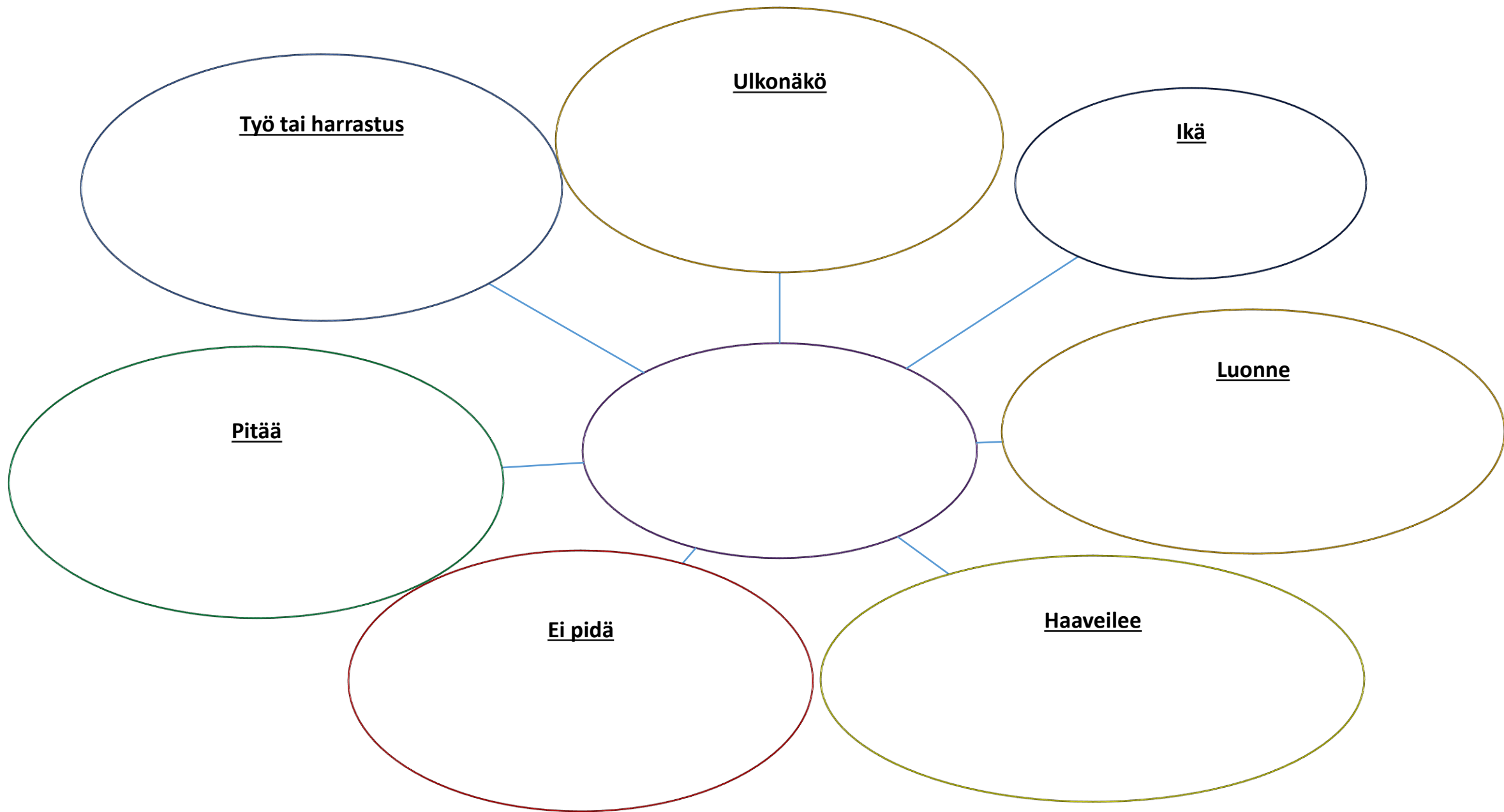

Ryhmätyöskentely

- Oppilaat tutkivat laukkuja innoissaan ja tarkastivat jokaisen laukusta löytyvän esineen. Hattuja ja koruja soviteltiin. Konkreettiset tavarat herättivät mielikuvitusta ja auttoivat hiljaisempiakin oppilaita osallistumaan työskentelyyn.
- Tutkimisen lomassa käytiin vilkasta keskustelua laukun omistajasta. Iloitsin luovista ideoista. ("Tän omistaja on töissä jossain hawaijilaisessa lomaresortissa.")
- Mietin etukäteen, ohjaisivatko tekemäni tavaravalinnat stereotyyppisten mies- tai naishahmojen keksimiseen. Oppilaat ideoivat kuitenkin esim. salapoliisin ja urheilijan laukuista niin mies- kuin naishahmojakin.

Yksilötyöskentely

- Kierroksen jälkeen pyysin oppilaita valitsemaan sen laukun, joka heitä kiinnosti eniten ja keksimään siitä päähenkilön omaan tarinaansa.
- Ryhmässä syntyneitä ideoita sai käyttää, tai sai keksiä kokonaan uuden hahmon.
- Tässä vaiheessa siirryttiin omalle paikalle kirjoittamaan ideoita ajatuskarttaan. Laukkuja sai vielä käydä katsomassa, mutta oppilailla näytti olevan jo selkeä mielikuva hahmostaan, joten harva palasi enää laukkujen luo.
- Oppilaat liimasivat kirjoitusvihkoihinsa ajatuskartan ja valokuvan valitsemansa laukun sisällöstä. Varsinaisen tarinan kirjoittamista ei aloitettu vielä tällä kerralla. Osalla oppilaista olisi ollut jo kova hinku kirjoittaa hahmostaan. Laukkutyöskentelyn tavoite, innostaa kirjoittamiseen, oli siis saavutettu.

2. kerta: Juonen suunnittelu

- Aloitimme tunnin yhteisellä keskustelulla siitä, mikä tekee esim. kirjan tai elokuvan juonesta kiinnostavan.
- Halusin kokeilla tässä tehtävässä juonen kulun ohjaamista tarkasti määritellyllä kappalejaolla. Annoin tarkat ohjeet siitä, että tarinassa pitäisi olla viisi kappaletta, joista jokaisella on oma tehtävänsä.
- Koska hahmon kuvailu oli tässä tarinassa pääosassa, keskityimme erityisesti aloituskappaleeseen, jossa piti kuvailla päähenkilöä. Pyysin jokaista oppilasta näyttämään ensimmäisen kappaleensa minulle ennen kuin jatkaisi seuraavaan. Samalla kertosin jokaisen kanssa, miten kappaleen vaihtuminen merkitään.
- Osalla kirjoittajista tarina lähti niin kovaan lentoon, että ohjeet kappalejaoista unohtuivat. Jos näin oli käynyt ennen kuin ehdin luokassa kiertäessäni oppilaan kohdalle, annoin heidän jatkaa omaan tapaansa. Suurin osa noudatti ohjeen mukaista kappalejakoja.

Juonen suunnittelu

Kirjoita jokaisesta kohdasta yksi kappale

1. Kuvaile päähenkilöä

(Käytä ajatuskarttaasi.)

2. Mikä ongelma tai tavoite päähenkilöllä oli? Mitä hän päätti tehdä?

(esim. Hän halusi tulla laulajaksi, löytää kadonneen koiran, tai saada kiinni keksivarkaan.)

3. Mitä sitten tapahtui?

(esim. Päähenkilö lähti matkalle, tapasi jonkun, osallistui laulukilpailuun, tai tutki johtolankoja.)

4. Huippukohta

(esim. Jännitys tiivistyi, taisteltiin, oltiin pulassa, tai joku keksi jotain mullistavaa.)

5. Loppuratkaisu

(esim. Ongelma ratkesi, koira löytyi tai keksivaras pyysi anteeksi.)

Pohdintaa juonen ohjaamisesta kappalejaolla

Juonen kulku on usein pienten oppilaiden luovien kirjoitelmien heikkous. Mielikuvitus laukkaa monilla niin, ettei kirjoittaja ole ehtiä perään. Tarinaa ei ole helppo nähdä kokonaisuutena, vaan tapahtumat soljuvat eteenpäin sitä mukaa, mitä mieleen juolahtaa.

Olen kokenut hankalaksi ohjata juonen suunnittelua kirjoittamisintoa latistamatta. Puheet tarinan kaaresta ja huippukohdasta menevät osalta oppilaista täysin ohi, eivätkä he pysty rakentamaan toimivaa juonta näiden mielikuvien varassa. Halusinkin antaa konkreettisia ohjeita juonen kehittelyn avuksi.

Luovan kirjoittamisen ohjaamisessa korostetaan usein tuottamista ennen muotoseikkoja. Liian tarkkojen ohjeiden katsotaan latistavan luovuutta ja innokkuutta. (Haanpää, s.132) Toisaalta strukturoitu kirjoittaminen voi olla helpottavaakin oppilaalle, joka ei keksi helposti kirjoitettavaa. Tarinaa on helpompi keksiä kappale kerrallaan, varsinkin kun kappaleiden sisällöstä on tarkat ohjeet.

Mielestäni juonen ohjaaminen kappalejaon avulla toimi hyvin. Kirjoittajalle jäi tarpeeksi liikkumavaraa ja tilaa omiin ratkaisuihin, mutta juoni pysyi kasassa. Jokainen kirjoittaja sai myös tekstiä tuotettua melko vaivattomasti. Monella tekstiä tuli enemmän kuin aiemmissa kirjoitelmissa.

3.kerta: Tarinoista nauttiminen, palaute

- Kolmannella kerralla suurin osa oppilaista jatkoi vielä kirjoittamista. Tarinat alkoivat valmistua pikkuhiljaa, joten ehdin lukea ne läpi. Merkitsin lyijykynällä pienen viivan kirjoitusvirheiden kohdalle ja pyysin oppilasta korjaamaan virheet.
- Kun kaikkien tarina oli valmiina, oppilaat liimasivat tarinansa perään itsearviointilomakkeen ja täyttivät sen. Sen jälkeen he saivat itse valita tarinalleen lukijan, jolta saivat palautetta. Sovimme kannustavan palautteen antamisesta. Lukija kirjoitti kommenttinsa itsearvioinnin perään. Osa halusi näyttää tekstinsä useammallekin lukijalle ja sai monta kommenttia.
- Oppilaat veivät tekstinsä kotiin ja pyysivät vielä lukijan kommentit kotiväeltä. Vanhempien kommentit olivat ilahduttavan eriteltyjä ja myönteisiä ja oppilaille selvästi hyvin tärkeitä.
- En itse enää lisännyt mitään omaa palautettani tekstien perään. Olin arvioinut ja ohjannut tekstejä kirjoittamisen aikana ja minusta muiden lukijoiden kommentit olivat hyvin osuvia ja riittivät palautteeksi.

ARVIOIN TARINAANI	😊😊😊😊	😊😊😊	😊😊	😊	);
Keksin kiinnostavan päähenkilön.					
Kuvailin päähenkilöä.					
Muistin kappalejaon.					
Tarinassa on selkeä juoni.					
Muistin virkkeen tunnukset.					

Lukijan kommentit:

Pohdintaa arvioinnista ja palautteesta

Kaikessa koulun palautteenannossa saisi mielestäni olla myönteinen pohjavire. Näin erityisesti silloin, kun arvioidaan luovaa työtä. Korjaavaakin palautetta tarvitaan, mutta erityisesti vertaispalautteessa mennään luokassani aina vahvuudet edellä.

Aloittelevalle kirjoittajalle kannustaminen ja vahvuuksien osoittaminen on ensisijaista. Palautteen antamista ja vastaanottamista vasta harjoitellaan, joten opettajan pitää näyttää esimerkkiä kannustavasta ilmapiiristä ja jokaisen tekstin vahvuuksien löytämisestä. Usein oppilaat kyllä huomaavat myönteisiä puolia toistensa töistä helposti. (Haanpää, s. 91–92 ja Jyrkiäinen & Koskinen-Sinisalo, s. 81–82)

Yksittäisten epäkohtien osoittelun sijaan tekstiä kannattaa arvioida suhteessa tavoitteisiin, jotka ovat selkeät ja sekä kirjoittajan että palautteen antajan tiedossa (Jyrkiäinen & Koskinen-Sinisalo, s.78–82).

Kun oppilaat ovat vielä pieniä (tässä 2.- ja 3.-luokkalaisia), arvioitavia asioita ei voi olla kerralla kovin montaa. Itsearviointilomake on oppilailleni tuttu työväline. Siihen on helppo kirjoittaa selvästi esiin kunkin tehtävän tavoitteet. Pyrin myös ohjaamaan työskentelyä tavoitteiden suunnassa.

Mitä opimme?

Oppilaat

- Yhdessä ideointi saa mielikuvituksen lentoon. Toiset arvostavat ideoitani ja itse voin oppia toisilta.
- Selkeä juoni auttaa lukijaa uppoutumaan tarinaan. Myös kappalejako auttaa lukijaa.
- Lukijat nauttivat tekstistäni. Mielikuvitukseni on mahtava voimavara.

Opettaja

- Ideointivaiheeseen kannattaa käyttää aikaa ja vaivaakin. Se siivittää kirjoittamisen lentoon ja loppu etenee kuin itsestään.
- Oppilaat tarvitsevat tukea moneen vaiheeseen. Kirjoittamisprosessia voi ohjata tarkastikin latistamatta luovuutta.
- Monipuoliset palautekäytännöt innostavat oppilaita ja vievät kirjoittamista eteenpäin.
- Pyrin luomaan luokastani kirjoittajayhteisön.

Lähteet

Haanpää, P. (2015). Sanataideohjaajan opas. Helsinki: BTJ Finland.

Jyrkiäinen, A. & Koskinen-Sinisalo, K. (2012). Yhteisöllinen kirjoittaminen. Helsinki: BTJ Finland.

Puikkonen, A. & E. (2015). Käsikirja mielikuvituksen matkaajille. Kirjoittamisen seikkailuopas. Helsinki: Kirjapaja.

Rohkeusprojekti

Kaisa Loikkanen

- Yhdysluokan 3.–4. luokkalaiset oppilaat tutustuvat ensin rohkeutta käsitteleviin kirjoihin, kuten *Iltasatuja kapinallisille tytöille*, *Rohkeiden poikien kirja*, *Sankaritarinoita pojille* ja *Sankaritarinoita kaikille*.
- Kirjoja tutkitaan yhdessä, minkä jälkeen kirjoitetaan omia rohkeustekstejä. Monessa näistä kirjoista on upea kuvitus, joten todennäköisesti tehdään myös omakuvat.

Tehtävänanto

- Tutki eri rohkeuskirjoja ja valitse niistä **kolme** sinua kiinnostavaa henkilöä. Kirjoita viikkoosi:
 - Henkilön nimi ja ammatti tai muu nimike
 - Miksi hän kiinnostaa sinua?
- **Suunnittele rohkeusteksti, joka kertoo tulevaisuuden sinusta.**
Otsikko on oma nimi ja ammatti/nimike, esim. Kaisa Loikkanen – kirjailija. Suunnittele esim. luetelmaviivoilla tai ajatuskartalla, mitä tekstisi käsittelee. Mieti ainakin näitä:
 - Mistä olet tunnettu?
 - Mitä kerrot lapsuudestasi?
 - Mitä vastoinkäymisiä kohtasit matkallasi kohti unelmaa?
 - Mitkä asiat johtivat kohti unelmaasi? Mitä opiskelit? Missä kävit? Keneltä sait tukea? Missä ja miten työskentelit?
 - Mitä hyötyä tai iloa toiminnastasi on ollut toisille?

- Näytä suunnitelmasi ainakin yhdelle luokkakaverille ja pyydä häneltä palautetta ja ideoita tekstiisi. Täydennä suunnitelmaasi palautteen pohjalta. → Näytä opelle.
- Kirjoita tekstisi tietokoneella.